

An oil painting of a man, likely a portrait of the subject of the book, Mieczysław Kaplicki. The man is shown from the chest up, wearing a light-colored suit jacket, a white shirt, and a dark tie. He has short, dark hair and is looking slightly to the right with a serious expression. The painting style is visible, with thick brushstrokes and a textured background of blue and grey tones.

Piotr Hapanowicz

Prezydent
Krakowa
**Mieczysław
Kaplicki**

**Prezydent Krakowa
Mieczysław Kaplicki**

Dla Żony Agnieszki, Ali i Piotrka

Piotr Hapanowicz

Prezydent Krakowa
Mieczysław Kaplicki

Kraków 2023

Recenzja naukowa

prof. dr hab. Andrzej Chwalba (Uniwersytet Jagielloński)
prof. dr hab. Łukasz Tomasz Sroka (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie)

Redakcja

Agnieszka Kutylak-Hapanowicz

Projekt okładki

Marcin Prokop

Na okładce

Portret Mieczysława Kaplickiego, mal. Wojciech Kossak, 1934 r.,
Muzeum Krakowa, MHK-2497/III

Skład i łamanie

Marcin Prokop

ISBN 978-83-8138-025-6 (druk)

ISBN 978-83-8138-026-3 (pdf)

Copyright by Piotr Hapanowicz, 2023

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl>

Projekt współfinansowany przez:

1. Portret Mieczysława Kaplickiego jako prezydenta Krakowa, po 1933 r.,
fot. Stanisław Kolowca, w zbiorach Muzeum Krakowa

Spis treści

Wstęp	9
Pochodzenie	13
Edukacja	18
Pokolenie	20
Socjalista	22
Działalność niepodległościowa	27
W Niepodległej	35
Początki działalności samorządowej	37
Bezpartyjny Blok Współpracy z Rządem	38
Odsunięcie od władzy Karola Rollego	47
Wybór na prezydenta Krakowa	52
Ustawa scaleniowa	63
Administracja miejska	69
Współpracownicy	85
Sprawy pracownicze	94
Finanse miejskie	96
Przemysł	108
Program inwestycyjny Kaplickiego dla Krakowa na lata 1937/38 – 1943/44	112
Drogi i place publiczne	128
Komunikacja	134
Bezrobocie	139
Opieka społeczna	140
Zdrowie publiczne	144
Miejskie Zakłady Sanitarne	145
Cmentarze	146
Czystość w Krakowie	146
Łaźnie i ustępy	149
Bezpieczeństwo publiczne	150
Kwestia mieszkaniowa	152
Hale i place targowe	155
Zieleń miejska	157

Zagospodarowanie Błoń	160
Turystyka	162
Oświata	172
Akademia Górnicza	175
Kultura	176
Muzeum Narodowe w Krakowie	176
Pomnik Józefa Dietla	184
Teatr	185
Radio	187
Infrastruktura miejska	192
Krakowska Miejska Kolei Elektryczna SA	193
Wodociągi i kanalizacja	198
Elektrownia miejska	202
Gazownia miejska	203
Rzeźnia	204
Miejskie Zakłady Ceramiczne	205
Uroczystości, wizyty	206
Upamiętnienie Józefa Piłsudskiego	208
Pogrzeb marszałka Józefa Piłsudskiego	209
Wybory 1938 roku	219
Rezygnacja z prezydentury	221
Prezydent w oczach krytyki	225
Życie rodzinne i towarzyskie	232
Zamieszkanie	236
Zainteresowania i pasje	237
Epilog	240
Zakończenie	251
Bibliografia	259
Wykaz ilustracji	267

WSTĘP

Bohaterem tego szkicu biograficznego jest lekarz, oficer Legionów Polskich, działacz polityczny, społeczny, zasłużony prezydent Krakowa w latach 1933–1939. Postać Mieczysława Kaplickiego nie jest powszechnie znana, do tej pory nie doczekała się monografii naukowej. Hasło biograficzne w *Polskim słowniku biograficznym* poświęcił mu Józef Buszko¹ w połowie lat 60. XX w., artykuły na temat spuścizny fotograficznej po Kaplickim w zbiorach Muzeum Krakowa opublikowała współcześnie Joanna Gellner², krótkie noty biograficzne o nim pojawiły się także w opracowaniu *Czy wiesz, kto to jest?* Stanisława Łoży czy też *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miasta Krakowa (1228–2010)*³. Nazwisko Kaplickiego można spotkać także w opracowaniach naukowych dotyczących dziejów międzywojennego Krakowa, m.in. Elżbiety Adamczyk, Czesława Brzozy, Andrzeja Chwalby, Hanny Kozińskiej-Witt, Jana M. Małeckiego, Janusza T. Nowaka, Andrzeja Pilcha i Łukasza T. Sroki. Tutaj szczególnie pomocne okazało się opracowanie *Gospodarka komunalna miasta Krakowa w okresie II Rzeczypospolitej* Elżbiety Adamczyk.

Celem tej książki jest przybliżenie postaci Kaplickiego, próba odpowiedzi na pytania, jakie było jego pochodzenie, wykształcenie, przebieg kariery zawodowej, działalność polityczna, społeczna, jakie czynniki i idee kształtowały jego horyzonty myślowe, jakie były jego postawy, z jakimi wiązał się środowiskami, jaka była jego przynależność partyjna, rola jako prezydenta

¹ Buszko Józef, *Mieczysław Kaplicki*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XI, 1964–1965, s. 631–632.

² Gellner Joanna, *Z legionowej spuścizny po Mieczysławie Kaplickim. Album z fotografiami przedstawiającymi walki Legionów Polskich oraz obóz internowanych legionistów w Szczepiornie*, „Krzysztofor. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego w Krakowie” 2014, z. 32, s. 73–100; eadem, *Miasto i jego prezydent – Kraków w okresie prezydentury Mieczysława Kaplickiego*, cz. 1: *Miasto wiwatów i serdecznych powitań*, „Krzysztofor. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego w Krakowie” 2016, z. 34, s. 153–180; eadem, *Miasto i jego prezydent. Kraków w okresie prezydentury Mieczysława Kaplickiego na fotografiach w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa*, cz. 2: *Gospodarskim okiem*, „Krzysztofor. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego w Krakowie” 2018, z. 36, s. 263–286.

³ *Czy wiesz, kto to jest?*, red. S. Łoża, Warszawa 1938, s. 154; *Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miasta Krakowa (1228–2010)*, red. B. Kasprzyk, Kraków 2010, s. 796.

Krakowa, czy był aktywnym uczestnikiem życia towarzyskiego, czym się interesował, jakie były jego pasje?

Monografia ma układ chronologiczno-problemowy. Składa się z trzech części. Pierwsza odnosi się do lat galicyjskich Kaplickiego, czasów Wielkiej Wojny i pierwszych lat powojennych, w tym do jego pochodzenia i kwestii konwersji religijnej. Druga, zasadnicza, do okresu sprawowania przez Kaplickiego prezydentury Krakowa, do lat 1933–1939. W tej części zostały zaprezentowane inicjatywy, działania, jakie wykonał Kaplicki wraz ze swoimi współpracownikami, jako gospodarz miasta, kładąc mocny nacisk na rozwój Krakowa. Trzecia część, o charakterze problemowym, odnosi się m.in. do kwestii krytyki prezydentury Kaplickiego, do jego życia rodzinnego i towarzyskiego oraz dalszych losów aż po śmierć na emigracji w Wielkiej Brytanii.

Podstawą moich badań były źródła drukowane i materiały archiwalne. Podczas przygotowywania tej książki prowadziłem kwerendy w kilku archiwach i bibliotekach na terenie kraju. Ze źródeł drukowanych najistotniejsze znaczenie miały publikacje urzędowe. Podstawowym materiałem źródłowym na temat aktywności Kaplickiego jako radnego, a potem prezydenta miasta jest „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa” z lat 1916–1933 oraz „Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie” z lat 1934–1939. Materiały archiwalne są w dużej mierze rozproszone. Bazą źródłową dla pracy stanowiły akta zgromadzone w Archiwum Narodowym w Krakowie (ANK), przede wszystkim obszerny zespół Akt Miasta Krakowa: Zarząd Miejski w Stołecznym Królewskim Mieście Krakowie 1934–1939 oraz Spuścizna Mieczysława Kaplickiego. Pod względem przydatnych informacji pewne znaczenie miały materiały z Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (AUJ), Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN) oraz z Centralnego Archiwum Wojskowego (CAW).

W trakcie kwerend archiwalnych korzystałem również z materiału fotograficznego z zasobów Narodowego Archiwum Cyfrowego w Warszawie (NAC) oraz Muzeum Krakowa (MHK).

Przy analizie miejsc zamieszkania wykorzystałem wydawnictwa źródłowe: *Stefana Mikulskiego Wielka Księga Adresowa Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa oraz Królewskiego Wolnego Miasta Podgórze na 1912 r.*; *Skorowidz Rzeczypospolitej Polskiej i Księga Adresowa Miasta Krakowa na 1926 r.*; *Księga Adresowa Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego na 1932 r.*; *Księga Adresowa Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego, rocznik 1933–1934*.

Ważnym źródłem o walorach historycznych są niepublikowane wielotomowe „Wspomnienia” Karola Rollego (1871–1954) prezydenta Krakowa, senatora RP. Korzystałem także z niepublikowanego opracowania „Wspomnienia – od cesarza Franz Josefa do Bieruta” Kazimierza Ducha (1890–1954),

wicewojewody krakowskiego, wiceprezydenta Krakowa, udostępnione mi przez jego syna, śp. Romana Ducha. Oba samoświadectwa mają często charakter subiektywny, stąd wymagają refleksji historycznej i komentarza.

Korzystałem także z ówczesnej prasy. Sondażowa kwerenda prasowa objęła przede wszystkim krakowskie najważniejsze tytuły z tamtego okresu: „Czas”, „Nową Reformę”, „Ilustrowany Kurier Codzienny”, „Naprzód”, „Głos Narodu” czy też „Nowy Dziennik”.

Opracowanie ma charakter szkicu biograficznego, jest w znacznej mierze opisowe i stanowi punkt wyjścia do dalszych badań oraz kwerend dotyczących biografii Kaplickiego.

Prezentowana książka powstała w trudnych warunkach, przypadających na okres panującej pandemii Covid-19. W tym czasie praca naukowa była w znacznej mierze utrudniona, z powodu ograniczeń w korzystaniu z zasobów archiwalnych i bibliotecznych w sposób stacjonarny.

Pragnę złożyć serdeczne podziękowania osobom, które swoją pomocą i wsparciem umożliwiły mi napisanie niniejszej pracy. Serdecznie dziękuję Panom Profesorom Andrzejowi Chwalbie i Łukaszowi Tomaszowi Sroce za trud recenzji i cenne uwagi, a także mojej Żonie Agnieszce Kutylak-Hapanowicz za opracowanie redakcyjne książki. Dziękuję Dyrekcji Muzeum Krakowa za umożliwienie kwerend badawczych oraz Panu Prezesowi Adamowi Lejczakowi z Wydawnictwa Księgarnia Akademicka za publikację. Książka powstała dzięki wsparciu finansowemu Towarzystwa „Pro Museo”, Miejskiego Przedsiębiorstwa Oczyszczania sp. z o.o. oraz Cechu Rzemiosł Spożywczych w Krakowie, a także ze środków własnych autora.

Kraków, 16 października 2022 r.

POCHODZENIE

Mieczysław Kaplicki urodził się 12 grudnia 1875 r. w Wietrzychowicach, w powiecie tarnowskim. Pochodził z rodziny żydowskiej, osiadłej w Galicji. Pierwotnie nosił nazwisko Maurycy Mojżesz Kapellner (Kapelner). Był synem Jakuba Kapellnera, dzierżawcy majątku ziemskiego, i Ewy z domu Gelb⁴. Całą młodość przyszły prezydent Krakowa przeżył jako Żyd, nosił wówczas nazwisko Kapellner. Takie brzmienie jego nazwiska było spowodowane austriacką biurokracją, która już w końcu XVIII w. zaczęła Żydom nadawać nazwiska niemieckie. Na początku XX w. dominowały one wśród społeczności żydowskiej w Galicji. Kaplicki pochodził z zaboru austriackiego, tu społeczeństwo polskie chętniej akceptowało możliwość bycia jednocześnie Żydem i Polakiem. Wiele osób, nawet wywodzących się z rodzin o tradycjach żydowskich, pod wpływem szkoły, a przede wszystkim nauczanej w niej historii Polski, czuło więź z tym krajem. Ta „podwójna tożsamość”, jak pisze Łukasz T. Sroka, utrwalona na wiele lat przed odzyskaniem niepodległości, utrzymywała się nawet wówczas, gdy nie była już akceptowana – w latach 30. XX w.⁵ W przypadku Żydów galicyjskich proces asymilacji dokonywał się na gruncie kultury polskiej lub niemieckiej. W Krakowie, z którym związał się Kaplicki, górę wzięło włączanie się do kultury polskiej. Kaplicki był przedstawicielem tej części żydowskiej inteligencji, która świadomie wybrała głęboką asymilację z kulturą polską. Chciano przełamać odrębność i wtopić się w życie polskiej społeczności katolickiej⁶. Proces asymilacji był bardzo złożony. W jego dogłębnej analizie w Galicji Łucja Kapralska wyróżnia pięć etapów, wśród których niezmiernie istotna jest akulturacja, tj. przyjęcie języka polskiego, znajomość polskiej kultury i funkcjonowanie w jej obszarze, z jednoczesnym poczuciem przynależności nie do narodu polskiego, ale do własnego; asymilacja, wyrażająca się w poczuciu polskiej

⁴ Centralne Archiwum Wojskowe (CAW), Kolekcja Akt Personalnych i Odznaczeniowych, Mieczysław Kaplicki, Kwestionariusz, I.482.37-2849, VM, k. 1.

⁵ Sroka Łukasz Tomasz, *Żydzi w Krakowie. Studium o elicie miasta 1850–1918*, Kraków 2008, s. 132.

⁶ Pordes Anis D., *Obraz międzywojennego Krakowa w pamięci Izraelczyków, przedwojennych mieszkańców tego miasta*, [rozprawa doktorska], Archiwum UJ, Dokt. 2005/196, s. 267.

tożsamości narodowej; i wreszcie asymilacja połączona z przyjęciem chrztu⁷. Nie było to zadanie ani łatwe, ani proste, bo należało brać pod uwagę nie tylko własne uczucia, kwestie rodzinne, wybory polityczne, ale także pewne czynniki obiektywne, jak znajomość języka i kultury. Ponadto istniała niechęć obu społeczeństw, odrzucających „obcych”, nieidentyfikujących się w całości i bez reszty z danym narodem.

Kaplicki wybrał świadomie polską tożsamość, spolszczył nazwisko, a patriotyzmu dowiódł, służąc podczas I wojny światowej w Legionach Polskich. Jego ojciec chrzestny, Jan Gorzewski, podał osobiste powody konwersji przyszłego prezydenta Krakowa, dokonanej w styczniu czy lutym 1916 r. w Karasinie na Wołyniu. Zapytany o przyczyny chęci przejścia na katolicyzm dr Kapellner odpowiedzieć miał: „Chcę odtąd jeszcze silniej czuć się Polakiem”⁸. W 1918 r. nosił już nazwisko Kaplicki⁹. Tak pisał o nim 27 stycznia 1920 r. w opinii gen. Leon Berbecki (1875–1963): „Wybitny zdolnościami i brawurą oficer, głęboko kochający Ojczyznę”¹⁰.

Konwersje z judaizmu na religie chrześcijańskie czy porzucenie religii na rzecz bezwyznaniowości nie były w tym czasie zjawiskiem masowym. Na przełomie XIX i XX w. w Krakowie były one sporadyczne. Liczba Żydów rozstających się z religią przodków sięgała nie więcej niż kilkudziesięciu osób rocznie¹¹. Trzeba przy tym pamiętać, że zasadniczą większość zasymilowanej społeczności żydowskiej stanowili ludzie albo całkowicie niewierzący, albo wierzący pobieżnie. Chrzest nie stanowił więc dla nich dramatycznego zerwania z dotychczasową wiarą i stylem życia. Miał być zmianą nie tyle religii, ile narodowości, stylu życia, tradycji. Neofitami byli przeważnie, o ile nie wyłącznie, ludzie ze środowisk inteligenckich, często przedstawiciele tzw.

⁷ Kaprańska Łucja, *Pluralizm kulturowy i etniczny a odrębność regionalna Kresów południowo-wschodnich w latach 1918–1939*, Kraków 2000, s. 205–206.

⁸ Kozińska-Witt Hanna, *Udział Żydów w wyborach do Rady m. Krakowa i w jej składzie w okresie Drugiej Rzeczypospolitej: prasowa wersja wydarzeń*, „Kwartalnik Historii Żydów”, 2013, nr 4, s. 653; Heksel Bartosz, *Żydowscy adwokaci w przedwojennym Krakowie*, Kraków 2020, s. 24; Kutrzeba Justyna, *Żydowscy konwertyci w Krakowie XIX i XX wieku*, „Krzysztoforzy. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa” 2017, nr 35, s. 204–206.

⁹ Niektórzy historycy podają późniejszy czas zmiany nazwiska przez Kaplickiego. Marek Gałęzowski podaje, że miało to miejsce na początku lat 20. XX w. (Gałęzowski Marek, *Na wzór Berka Joselewicza. Żołnierze i oficerowie pochodzenia żydowskiego w Legionach Polskich*, Warszawa 2010, s. 369). Inni, jak Jan Karski, przesuwają tę cezurę na czas po przewrocie majowym. Autor ten pisał: „Do przewrotu majowego w 1926 roku noszący rodowe nazwisko Maurycy Kapellner” (*Corpus studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51–1917/18*, K–Ł, red. K. Stopka; [aut.:] Mieczysław Barcik et al., Kraków 2009, s. 81); Piasecki Waldemar, *Jan Karski. Jedno życie. Kompletna opowieść*, t. II: (1939–1945), *Inferno*, Kraków 2017, s. 32.

¹⁰ CAW, Kolekcja Akt Personalnych i Odznaczeniowych, Mieczysław Kaplicki, Kwestionariusz, I.482.37-2849, VM, k. 7.

¹¹ Sroka Łukasz Tomasz, *Żydzi w Krakowie...*, s. 51.

wolnych zawodów¹², jak właśnie Kaplicki. Jolanta Żyndul szacuje liczbę konwersji w skali całej Rzeczypospolitej lat 20. i 30. XX w. na 2–2,5 tys. rocznie¹³. Jak pisałem, motywy przyjęcia chrztu rzadko kiedy bywały religijne. Według Celi S. Heller można podzielić je na dwie kategorie. Pierwsza to pragmatyczna – chrzest pozwalał neoficie oraz jego dzieciom zająć w społeczeństwie taką pozycję, do jakiej aspirował, druga – asymilatorska, gdy konwersja była kolejnym krokiem w stronę polonizacji¹⁴. Za najbardziej prawdopodobne pobudki zmiany wyznania uważano dążenie do kariery, chęć pełnej asymilacji albo plany zawarcia małżeństwa z osobą ochrzczoneą. Jak pisze Anna Landau-Czajka, chrzty jako wynik nawrócenia traktowane były raczej z niedowierzaniem albo jako rzadki wyjątek. Była to podstawa do wielu oskarżeń, związanych z założeniem, że chrzest nie miał podłoża religijnego¹⁵. Stosunek do „przechrztów” nawet ze strony w pełni lub częściowo zasymilowanych Żydów był zazwyczaj niechętny lub wręcz wrogi. Wynikało to chyba w dużej mierze z tradycji. Aleksander Hertz pisze, że chrzest wyprowadzał jednostkę z „kasty”, był zerwaniem z całą tradycją, dotychczasowym życiem, a przede wszystkim ze środowiskiem – wyparciem się wszystkich żydowskich ideałów i, co więcej, porzuceniem przynależności do narodu wybranego. Kwestia religii grała więc tu rolę drugorzędną, chrzest był traktowany po prostu jako całkowite wyparcie się żydowskości, co wywoływało niechęć nawet wśród osób, które już z tą żydowskością nie właściwie wspólnego nie miały. Zatem „przechrztów” traktowano jako zdrajców, byli pogardzani¹⁶.

Postać Kaplickiego, jak też jemu podobnych Żydów, którzy świadomie odchodzili od swojej wiary, swojego nazwiska, przyjmując polską kulturę, wzbudzała więc u współczesnych wiele emocji, nieufność¹⁷. Często jako główny motyw ich postępowania upatrywano rzekome ułatwienie sobie kariery zawodowej. Decyzja o zmianie wyznania nie była akceptowana ani przez żydowską, ani przez katolicką społeczność. Znamienne jest stanowisko w tej

¹² Landau-Czajka Anna, *Syn będzie Lech... Asymilacja Żydów w Polsce międzywojennej*, Warszawa 2006, s. 193.

¹³ Żyndul Joanna, *Z getta do asymilacji. Żydzi w poszukiwaniu tożsamości*, [w:] *Tematy żydowskie*, red. E. Traba, R. Traba, Olsztyn 1999, s. 66.

¹⁴ Heller Celia S., *On the Edge of Destruction. Jews of Poland between the Two World Wars*, New York 1977, s. 196.

¹⁵ Landau-Czajka Anna, *Syn będzie Lech...*, s. 293.

¹⁶ Hertz Aleksander, *Żydzi w kulturze polskiej*, przedm. J. Górski, Warszawa 1988, s. 120–121, 124; Landau-Czajka Anna, *Syn będzie Lech...*, s. 296–297.

¹⁷ Kwestię konwersji Żydów zajmujących eksponowane stanowiska w Krakowie oraz reakcje społeczności żydowskiej na to zjawisko omówił Meir Bosak w książce *Bein claley ir (Wśród cieni miasta)*. Pierwsze jej wydanie pochodzi z roku 1986, kolejne z 2016, obydwie ukazały się w Izraelu w języku hebrajskim. Sroka Łukasz Tomasz, *Kraków we wspomnieniach swoich dawnych mieszkańców żyjących w Izraelu*, „Rocznik Biblioteki Kraków” 2021, s. 356. Por. przypis 671.

sprawie opublikowane w tygodniku dla duchowieństwa katolickiego, „Gazecie Kościelnej”, wydawanej we Lwowie w 1938 r. Czytamy w niej: „Żydzi mają do chrześcijaństwa takie samo prawo, jak każdy inny naród. A i naszym obowiązkiem jest do dopomagać Żydom do nawrócenia się, jak pomagamy innym narodom niewiernym. [...] Dla każdego Żyda szczerze nawracającego się powinniśmy mieć szacunek, dla neofity obłudnego, z interesu – pogardę. Faktem jest, że choć większość »nawróceń się« żydowskich jest podejrzana, trafiają się jednak jednostki szczerze nawrócone i prawdziwie katolickie. Te jednostki powinniśmy przyjąć po bratersku do społeczności chrześcijańskiej. Ale to nie znaczy, byśmy je musieli przyjąć do społeczności polskiej. Chrzest uczynił z judaisty chrześcijanina, ale nie uczynił z Żyda Polaka. Wyjątkowo może jakiś Żyd tak duchowo zrósć się z narodem polskim, że włączenie do społeczności polskiej jest możliwe i pożyteczne [...]. Zbytni napływ Żydów do polskości (nawet szczerze spolszczonych) byłby dla nas szkodliwy, bo duchowość żydowska jest inna od duchowości polskiej [...], groziłoby nam wypaczenie naszej psychiki narodowej, zanieczyszczenie obcymi pierwiastkami naszego typu narodowego”¹⁸.

Z drugiej strony, jak już wcześniej wspomniałem, sami Żydzi nie akceptowali powszechnie konwersji. Argumenty wysuwane przeciw chrztom zasymilowanych Żydów były dwojakiego rodzaju. Jak pisze Anna Landau-Czajka. „Pierwszy, to oskarżenie o porzucanie dziedzictwa, kultury przodków, uciemężonego [...] narodu, drugi – to zarzucanie neofitom braku »kręgosłupa moralnego« – dążenie do kariery za wszelką cenę, wciskanie się podstępem do obcego środowiska, swoiste oszustwo. Dla wielu osób, nawet ateistów, czynnikiem łączącym wszystkich Żydów była właśnie wspólna religia. Ona – a nie język czy poczucie przynależności narodowej – tworzyła Żyda. Zatem chrzest w oczach byłych współwyznawców, i to nawet zasymilowanych, był zdradą i to nie religii, ale narodu, tradycji, przeszłości”¹⁹. Tak więc chrzest był postrzegany jako ostateczne zerwanie ze społecznością żydowską, był traktowany jako nieodwracalna decyzja, wyraźna granica. Rafael Scharf stwierdza, że postawa niechęci była w środowisku żydowskim powszechna: „odstępca pozostawał w oczach społeczności pogardzaną i odstręczającą postacią. Żaden Żyd nie wierzył, że zmiana wiary wynikała z prawdziwego przekonania – podejrzenia, które niezawodnie podzielała i druga strona. Powszechnie panował pogląd, że apostata, zubożniały wobec własnej religii i symulujący przywiązanie do tej nowej, wdawał się w tę sprawę gwoili osobistej korzyści, takiej czy innej natury”²⁰.

¹⁸ *Żydzi – chrześcijanie*, „Gazeta Kościelna” R. XLV, 1938, nr 31, 31 VII, s. 1.

¹⁹ Landau-Czajka Anna, *Syn będzie Lech...*, s. 297.

²⁰ Scharf Rafael F., *Poland, What Have I to Do with Thee... Essays Without Prejudice. Co mnie i Tobie Polsko... Eseje bez uprzedzeń*, wyd. 2, Kraków 1999, s. 12.

Sytuacja była paradoksalna i patowa: z jednej strony większość Polaków, jak i Żydów w okresie międzywojennym skłonna była przyznać, że warunkiem całkowitej asymilacji jest chrzest, z drugiej zaś obie strony były przekonane, że intencje zmieniających wyznanie są co najmniej podejrzane. Ponadto obie strony uznawały, że chrzest przyjmowany jest bez przyjęcia prawdziwej wiary, i jest on pozorny, ułatwia karierę czy przysparza doraźnych korzyści, a nie niesie za sobą prawdziwego nawrócenia²¹.

Kolejnym paradoksem było postrzeganie chrztu przez obie strony. Jak konstatuje Anna Landau-Czajka: „Chrześcijananie, wbrew doktrynie religijnej, nie widzieli w tym akcie żadnej bariery czy granicy. Żyd pozostawał Żydem niezależnie od wyznawanej religii. Natomiast taką mistyczną granicą był chrzest dla społeczności żydowskiej. Dla niej każdy, kto ją przekroczył, sam stawiał się poza tą społecznością. W rezultacie ochrzczeni Żydzi nie byli akceptowani w pełni przez żadną ze stron – nadal byli Żydami dla Polaków, natomiast nie byli już Żydami dla Żydów – ale nawet w ich oczach nie stawali się »prawdziwymi« Polakami”²².

Wiele wskazuje na to, że konwersja i przyjęcie chrztu przez Kaplickiego było jednak autentycznie religijne. Decyzja ta wymagała odwagi, Kaplicki przez całe życie zmagał się z niechętnymi, złośliwymi czy też z wrogimi komentarzami ze strony polskiej, jak i żydowskiej, co omawiam szerzej w jednym z kolejnych rozdziałów.

²¹ Landau-Czajka Anna, *Syn będzie Lech...*, s. 309–310.

²² *Ibidem*, s. 310.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych (AAN):

ZLP, 121, k. 30, Wykaz; ZLP, 172, Zarząd Okręgu ZLP w Krakowie za 1931; *ibidem*, k. 63, Pismo Zarządu Okręgu ZLP w Krakowie do ZG ZLP w Warszawie, 12 VI 1932 r.; ZLP, 173, k. 29, Skład Zarządu Okręgu ZLP w Krakowie; ZLP, 274, k. 136, Karta o przyznanie Krzyża Legionowego.

Archiwum Narodowe w Krakowie (ANK)

Uroczystość zaprzysiężenia Dra Mieczysława Kaplickiego na urzędzie Prezydenta Miasta Krakowa, [w:] *Księga Pamiątkowa z okazji wyboru Mieczysława Kaplickiego na prezydenta Krakowa*, 1933, (Spuścizna Mieczysława Kaplickiego), Sygn. Sp. MK 19.

Akta Miasta Krakowa: Zarząd Miejski w Stołecznym Królewskim Mieście Krakowie 1934–1939, Zespół Archiwalny nr 29/33/0/4:

Sygn. 4832: Okólniki i zarządzenia Prezydenta miasta Krakowa, 1934.

Sygn. 4834: Okólniki Prezydenta miasta Krakowa, 1937.

Sygn. 4835: Okólniki i zarządzenia Prezydenta miasta Krakowa, 1937–1939.

Sygn. 4836: Okólniki Prezydenta miasta Krakowa, 1938–1939.

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (AUJ):

S. II 520: Liber promotionum, nr 2787.

S. II 515, nr 617: Katalog Wydziału Lek.

Dokt. 2005/196: Pordes Anis D., *Obraz międzywojennego Krakowa w pamięci Izraelczyków, przedwojennych mieszkańców tego miasta*, [rozprawa doktorska].

Biblioteka Polska Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego (POSK) w Londynie, Archiwum Osobowe Emigracji im. B. O. Jeżewskiego, rej. 101/59.

Centralne Archiwum Wojskowe (CAW)

Kolekcja Akt Personalnych i Odznaczeniowych, Mieczysław Kaplicki, Kwestionariusz, I.482.37-2849, VM; 13.04.1931, KN.

Muzeum Historyczne Miasta Krakowa (MHK)

Dyplom dla Mieczysława Kaplickiego z okazji przekroczenia północnego kręgu polarnego w dniu 10 VII 1935 r. na statku „Kościuszko”, R.1617.

Legitymacja urzędowa L.1 zaświadczaająca, że Dr Mieczysław Kaplicki jest Prezydentem Stoł. Król. Miasta Krakowa, wydana 16 II 1933 r., R.1615.

Źródła drukowane

Corpus studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51–1917/18, t. 3: K–Ł, red. K. Stopka, *Z Prac Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Corpus studiosorum Universitatis Iagellonicae in saeculis XVIII–XX*, Kraków 2009.

- „Dziennik Rozporządzeń dla Stoł. Król. miasta Krakowa”, 1918–1933.
„Gazeta Urzędowa Zarządu Miejskiego w Stoł. Król. Mieście Krakowie”, 1934–1939.
Historia administracji i myśli administracyjnej wybór źródeł, red. J. Malec, Kraków 2006.
Krakowska Miejska Kolej Elektryczna Spółka Akcyjna. Sprawozdanie za rok 1937, Kraków 1938.
Program inwestycyjny stoł. król. miasta Krakowa na okres 1937/38–1943/44, Kraków 1938.

Pamiętniki, wspomnienia

- Berbecki Leon, *Pamiętnik generała broni*, Katowice 1959.
Bujwid Odo, *Osamotnienie. Pamiętniki z lat 1932–1942*, Kraków 1990.
Chajes Wiktor, *Semper Fidelis. Pamiętnik Polaka wyznania mojżeszowego z lat 1926–1939*, wstępem i przypisami opatrzył P. Pierzchała, przedmowa T. Krzyżewski, Kraków 1997.
Cyganeria i polityka. Wspomnienia krakowskie 1919–1939, Warszawa 1964.
Cyrankiewicz Józef, *Okruchy wspomnień krakowskich*, [w:] PPS. *Wspomnienia z lat 1918–1939*, t. 1, Warszawa 1987.
Daszyński Ignacy, *Pamiętniki*, t. II, Warszawa 1957.
Drobner Bolesław, *Bezustanna walka*, Warszawa 1962.
Duch Kazimierz, „Od cesarza Franz Jozefa do Bieruta”, [mps, w posiadaniu autora – P.H.).
Dudziński Ludwik, *Ofiarny stos. Dziennik legionisty*, oprac. G. Waliś, Kalisz 2006.
Jędrzejewicz Janusz, *W służbie idei*, Londyn 1972.
Kieniewicz Stefan, Wereszycki Henryk, *Korespondencja z lat 1947–1990*, wstęp i oprac. E. Orman, Kraków 2013.
Klein Franciszek, *Notatnik krakowski*, Kraków 1965.
Klemensiewiczowa Jadwiga, *Przebojem ku wiedzy*, Warszawa 1961.
Kopiec wspomnień, wyd. 2, Kraków 1964.
Kossak Wojciech, *Listy do żony i przyjaciół 1908–1942*, t. II, oprac. K. Olszański, Kraków–Wrocław 1985.
Kudliński Tadeusz, *Dawne i różne przypadki „teatrą”*, Kraków 1975.
Kudliński Tadeusz, *Młodości mej stolica. Wspomnienia krakowianina z okresu między wojnami*, Kraków 1984.
Leśnodorski Zygmunt, *Wśród ludzi mojego miasta. Wspomnienia i zapiski*, Kraków 1968.
Naramowski Mieczysław, *Szczypiorno i Łomża*, [w:] *Za kratami więzień i drutami obozów (wspomnienie i notatki więźniów ideowych z lat 1914–1921)*, red. W. Lipiński [et al.], t. 2, Warszawa 1928.
Nowakowski Zygmunt, *Lajkonik. Wybór felietonów z lat 1931–1939*, oprac. H. Markiewicz, Kraków 1975.
Rolle Karol, „Wspomnienia”, t. I–XVII, [mps w posiadaniu prawnuczki K. Rollego, prof. Marii Kolankiewicz].
Ryll-Nardzewski Czesław, *Służba zdrowia w Szczypionie i Łomży*, [w:] *Karabin i noże. Wspomnienia lekarzy i farmaceutów z lat 1914–1918*, t. 1, Warszawa 1936.

Kaplicki był najwybitniejszym prezydentem międzywojennego Krakowa. Podobnie jak jego znakomici poprzednicy, Józef Dietl i Juliusz Leo, nie pochodził z Krakowa, jego przodkowie nie byli Polakami. Te trzy wybitne postacie przybывая „z zewnątrz”, są interesującym i pięknym przykładem wnikania w polskość. [...]

Przeszedł szlak bojowy w Legionach u boku Piłsudskiego, miał swój wkład w odzyskanie niepodległości przez Polskę w 1918 r. Brał udział w odbudowie samorządu krakowskiego, aż wreszcie stanął na jego czele. Objął zarząd gminy w niezmiernie trudnym okresie, w czasie wielkiego kryzysu gospodarczego. Miasto nie miało długofalowego planu rozwoju miasta, znajdowało się w złej kondycji finansowej.

Lista zasług prezydenta Kaplickiego, które wpływają na pozytywną ocenę jego działalności jest długa. [...] Tym, co go wyróżnia na tle pozostałych włodarzy Krakowa w dwudziestolecie międzywojennym jest to, że miał klarowną wizję rozwoju tego miasta. Jego prezydentura to czas wzmożonej pracy nad konsekwentnym wdrażaniem jej w życie, przy jednoczesnym utrzymaniu rygoru finansowego miejskiego budżetu. Jako dobry organizator, mocno podkreślał praktyczny wymiar działania, mówiąc: „Ja na słowa nie liczę, lecz na czyny”. Szczególną uwagę zwracał na celowość szerszego, wieloletniego planowania, potrzebę uporządkowania organizmu miejskiego. Z jego inicjatywy opracowano jedyny w okresie międzywojennym wieloletni plan inwestycyjny dla miasta, zawarty w dokumencie *Program inwestycyjny stol. król. miasta Krakowa na okres 1937/38–1943/44*, obejmujący całokształt zagadnień gminy. Śmiało można go nazwać planem Kaplickiego.

[z treści książki]